

dors i tintorers de Barcelona, de 1387: «--- Alguna persona --- qui pentine e qui cart --- lana, no gos untar la lana ni les pintes --- ab oli sinó ab lart e ab mantega, axí com antigament era acostumat», *CoDoACA* XI, 297; en les ordenances dels fabricants de drap de la mateixa ciutat i any es prohibeix també «untar la lana ni les pintes ni les cardes ab oli sinó ab lart e ab mantega ---», *CoDoACA* VIII, 259; «greix dols o la mantega de porc: axungia; lo llart: aruina, lardum; sagí vell de porc: axungia ---», *OPou* (*TbPu.*, 198).

Mot decadent en certes parts del nostre domini lingüístic, sobretot fora del Prnc. I allà, i en la llengua antiga, o en l'ús d'altres comarques, no ha tingut sempre el mateix valor precís: en les gironeses usen *greix* amb el valor del *llard* barcelonès, a l'Alt Pallars és el 'sagí' (Cardós, Tor, *lart* 'sagí', un *lart* 'una bola de sagí' Areu, 1932-4). En llatí sembla haver estat originàriament un adjectiu substantivat, i de forma originària *larid-* (car també es digué *caro larida* la cansalada), però la variant contracta *LARDUM* és la més clàssica, i ja apareix en el S. II a. C.; s'ha conservat millor o pitjor en totes les llengües romàniques, en català, occità i portuguès més vigorós, també castellà antic però allà decadent després del S. xv, i avui antiquat pertot, fora d'Aragó.

DERIV.: *Llarder* adj., aplicat per damunt de tot al dijous últim abans de quaresma, en què és tradicional fer gran consum de menjars grassos, i sovint festeig de tota mena de plaers mundans, introductors del carnaval: *dijous larder* doc. barceloní de 1442 (CaCandi, *MiscHiCat.* II, 211); també s'havia pres com a punt de partida de tota abstinència: «dijous larder, / diguf —Muller, / lo temps s'acosta / de pendre posta / en penitència: / per continència, / partixcam lit / --- / —Lo qui s'absté / d'això 'n quaresma / per Cinquagesma / cornut se troba / ---», JRoig (*Spill*, 2797); cf. doc. de Bna. 1641 (*BABL* VIII, 22). Avui denominació reemplaçada per *dijous gras* en català central, però es manté (com en cast. *jueves lardero*), en l'ús gironès, vigatà (Caldetenes, 1934), mallorquí (Palma, Inca, i amb viciosa assimilació *diçqu žardé* a Sóller i Manacor, *BDLC* IV, 270) etc. *Llardar*; *llardo*. *Llardera*; *llarderada*; *llardós* (*llardíssos*, *llardonad*).

Llardó [c. 1500], l'acc. més coneguda (angl. *grieves*, fr. *cretons*, a.l. *grieben*, cast. *chicharrón*), d'ús no general sinó reemplaçat per *greixons* en les terres gironeses, *greixillós* en ross., *xinxirons* o *xitxarros* o *xitxarros* val. i ribag., *llemugues* mall.; *llardó* en el val. (almenys el meridional és una «vira vermella i que sobresurt de la pell, produïda per cop d'assot o cosa semblant», *EntValor*, c. 1950). *Llardufa*; *llardufó*. *Llardum*.

Enllardar [«DE CUYNAR: rodar l'ast --- posar de bax la grexonera per pendre lo suc --- lo llart: lardum, arvina; *enllardar*: accensam et liquentem arvinam, super carnes quae ad veru versantur, infundere; cofregir ---»; 1647, ~ la *carn*: liquentem arvinam super carnes infundere», *DTO.*]: «un burguès de la ciutat --- tramès un pahó *enllardat* e cuyt al bisbe, qui encara no era levat de taula; lo bisbe tornà altra vegada men-

jar ---», Llull (*Blanq.*, *NCl.* I, 89.16); «—Què hi ha per sopar? / —Hi ha tunyina am ceba, - perdius per *enllardà*» (ja en l'ed. de 1853, n.º 43), «li daré perdius y guatles - y pollastres *enllardats*», MilàF (*Romilo.*, 114.3, 234C36), «capons rostits i *enllardats*; bunyols amb --- llet d'ametlla, budín, també dolç ---», B. de Maldà (*Coll. B. V.*, 98). Per comparació de la consistència greixosa, els paletes, en l'ús refl., li donen el sentit d'enganxar-se bé l'obra (rajoles, maons, totxos) en fer un envà (que no s'*enllarda* bé si no té el grau degut d'humitat, veg. la cita a *EIXAMORAR*).

Cert a causa del fet que la carn enllardada sovint es rosteix després d'atravesar-la amb ast o eines semblants, el mot ha passat a nocions que comporten (com en el fr. *larder*) la noció de traspasar amb una eina, punyir i anàlogues: *enllardador* [«lardarium», *DTO.*] o *agulla d'enllardar* és «la que serveix per ficar tallets de cansalada en la carn del aucells --- que se han de rostit» (Belv., Lab.); *enllardar* «embastar, fer depressa alguna cosa, com un vestit en una tarde» (Lab. 1840, Supl.); «atuir o aclaparar (la fam)' ross.: «lo burro, al seu torn, vén i diu —Me recordi / qu'un bon dia en passant prop d'un camp sembrat d'ordi, / siguent *enllardat* per la fam, / me n'hi vaig entrà y... caram! / vay donà un cop de llengota»; «--- Quatre boles de picolat / me'ls-e vai empassar / tot en fent la grimaça / --- / tament eri enfitat / --- / en ixint de l'endret, la Tia m'esperava, / i, com si la fam m'*enllardava*, / m'ha ficat din la potxa, al moment de par-tí, / sis canyos, per passa-cami...», Saisset (*Passa-tems*, p. 7 = *Catal. d. Ross.*, 234; *Perpiny.*, 31). *Enllardament*. *Enllardador* (supra).

Llarer, V. *llar* *Llaret*, si és pre-romà, no ho sabem (és a gran tort que *AlcM* pren seriosament el lamentable treball «toponomàstic» de Fouché), més aviat = *Lleret*, per al qual E. T. C. I, 129, nota 24 *Llardecans*, V. *llar*

LLARG, del ll. *LARGUS* 'abundant, considerable', 'liberal, generós'. □ 1.ª doc.: orígens (Llull etc.).

L'acc. més corrent en Llull és la de 'generós, liberal, donador': «Lo rey d'aquella ciutat era molt savi, just, *larc*, humil, e ple de totes bones custumes», «molt se meravellà lo mercader avar del mercader *larc*, com se podia alegrar, pus que havia perdut tot quant havia», «los hòmens pobres se desesperen dels hòmens rics e avars, e han esperança en los hòmens *larcs* e liberals», *Merav.* (*NCl.* I, 206.14; III, 156); *Gentil* (206.14). La consciència comuna entre els lullistes és que Llull «usa *llong* i no *llarg*», i per això Galmés, quan troba aquest en la part del *Blanquerna* perduda en els mss. i només conservada per l'ed. valenciana 1524 —«totes estes qüestions e moltes altres qui serien *llargues* de recontar» (ed. 1914, p. 18)— ho esmena en *longues* en l'ed. dels *NCl.*

Procedir encertat, potser sovint massa simplista, car té poc en compte que hi ha accs. en què *llarg* ha estat seripre d'ús general: no sols aquella, sinó també algunes d'intermèdies; i en particular allà on designa (com